

Det spørgsmål lader sig ikke besvare ved selv den mest minutiøse analyse af de traktater, der er bevaret i de europæiske arkiver, og af de europæiske folkeretslærere, og så længe det ikke søges besvaret, er det ukorrekt at tale om den folkeretlige situation uden til stadighed at understrege, at vi kun kender den europæiske opfattelse af denne situation.

Skævheden hænger sammen med forf.s metode, idet han som kilder bruger traktaterne efter deres ordlyd uden hensyn til den sammenhæng, i hvilken de er blevet til. Et slående eksempel på de faldgruber, denne metode fører med sig, er forf.s analyse af traktaten af 1631 mellem Persien og Nederlandene. Det er en interessant traktat, bl. a. fordi den indeholder et meget klart eksempel på en europæisk stats indrømmelse af særrettigheder til en asiatisk fyrstes undersætter, særrettigheder som en senere tid betragtede som karakteristiske for de såkaldt »ulige« traktater, og forf. ofrer den da også en indgående omtale. Kun beklageligt, at den mand, der forhandlede på shahens vegne, van Hasel, næppe var befuldmægtiget dertil. Traktaten kan højst være en kilde til en europæisk tankegang, shahen har været lykkeligt uvidende om dens eksistens.

En anden alvorlig svaghed i bogen er, at forholdet til Osmannerriget lades ganske ude af betragtning. Denne begrænsning er praktisk begrundet, men fatal i den foreliggende sammenhæng, for det er utvivlsomt netop dér, man må søge oprindelsen til og udformningen af de retsnormer og institutioner, der, før egentlige erobringer fandt sted, udgjorde rammen om den europæiske aktivitet i ikke-kristne områder. Det træder tydeligt frem, når man læser de tidlige engelske traktater med asiatiske fyrster, f. eks. den aftale med sultanen af Achin af 1601, som forf. gentagne gange henviser til. Forf. gør ikke opmærksom på og er måske ikke opmærksom på, at denne som flere andre traktater fra samme periode viser nøje, til dels verbal, overensstemmelse med den engelsk-tyrkiske kapitulation af 1583.

Bogens vigtigste resultat er i virkeligheden påvisningen af kontinuitetsbruddet i den europæiske folkeretlige opfattelse ved overgangen fra det 18. til det 19. årh., men i sin begejstring for den naturretlige universalisme overser han, at de asiatiske fyrster måske ikke delte de smukke tanker. Retfærdigvis bør det dog tilføjes, at forf. i en afhandling i *Annales E.S.C.*, offentliggjort i 1964, men tilsyneladende skrevet senere end denne bog, er trængt dybere ind i spørgsmålet om traktaterne som retskilder og som kilder for historikeren.

NIELS STEENSGAARD

Examen confessionis fidei synodi Upsalensis in regno Sueciae anno Domini 1593 celebratae auctore Laurentio Nicolai Norvego S. J. Edidit OLUF KOLSRUD. *Norvegia Sacra XXII*. Oslo, Universitetsforlaget, 1965. viii + 162 s.

I de udenlandske biblioteker og arkiver er det stadig muligt at finde manuskripter, som er af væsentlig betydning for de nordiske lande. Et sådant er jesuiterpateren Laurentius Nicolai Norvegos' gendrivelse af Uppsalamødets beslutninger. I modsætning til hans polemiske skrifter med sigte på Danmark-Norge

fik dette håndskrift lov til at føre en ubemærket tilværelse, indtil den norske kirkehistoriker Oluf Kolsrud i 1930'erne fandt det i Biblioteka Narodowa i Warszawa. Han besluttede at udgive det, og 1943 lå teksten færdigtrykt, men Kolsrud ville ikke sende den ud, før han også havde skrevet en indledning, som vistnok var tænkt som en stor biografi af forfatteren. Han nåede dog ikke at føre denne tanke ud i livet inden sin død 1945 – og først 20 år efter har tekstudgaven endelig set dagens lys.

Det er et engageret værk, som foruden de mere almindelige polemiske argumenter fra katolsk side tillige indeholder mange specielt nordiske, som uden tvivl skyldes den norske jesuit, der hele sit lange liv igennem tappert fægtede for »forfædrenes religion«. Arbejdet står i nær forbindelse med hans øvrige polemiske forfatterskab. Det virker noget skuffende, at forordet er så kort, og man savner en indledning. Der er end ikke gjort noget forsøg på at tidsfæste tekstens tilblivelse. En henvisning til et værk, som udkom 1597 (s. 72), lader formode, at arbejdet måske ikke var afsluttet ved Sigismunds nederlag ved Stångebro 1598, hvad der muligvis har bevirket, at det mistede sin aktualitet og ikke blev udgivet. Forordet er af Oskar Garstein, der i øvrigt nøjes med at henvise til det planlagte bind II af sin bog »Rome and the Counter-Reformation in Scandinavia«, men denne ret enestående kildeudgave havde nu været bedst tjent med en egen indledning. I forordets opregning af den norske jesuits trykte bøger savner man »Exemplum literarum quas studiosi ex Daniæ et Norvegiæ regnis, extra patriam literarum gratia degentes, ad Professores Academiæ Hafniensis . . . dede-runt, anno 1602 1. Octobris«, som blev trykt 1603, antagelig i Braunsberg, og genudgivet med en afvigende titel 1606 i Krakow, begge uden forfatterangivelse. Forfatterens identitet fremgår af den danske oversættelse, som kom i Braunsberg 1608, og som også nævnes i forordet.

VELLO HELK

Sweden as a Great Power 1611–1697: Government. Society. Foreign Policy, ed. by MICHAEL ROBERTS. Documents of Modern History, gen. edd. A. G. DICKENS and A. DAVIES. London, Edw. Arnold, 1968. vii + 183 s. 30 sh.; papercover ed. 15 sh.

I sin Creighton Lecture 1965 fremlagde den engelske historiker Michael Roberts sin tolkning af det 16. og 17. århundredes »aristocratic constitutionalism« i Sverige, en forelæsning, hvori han meget kyndigt tog stilling til et af hovedproblemerne i svensk historisk forskning (jf. K.-E. Frandsens anm. ovfr. bind III, s. 305 f.; forelæsningen er siden genoptrykt i forfatterens »Essays in Swedish History«, London 1967). Den samme problemstilling præsenteres i den foreliggende kildesamling, hvor uddrag af svenske publikationer (i engelsk oversættelse) samles i tre sideløbende hovedafsnit, regeringsmagten, samfundsbrydningerne og udenrigspolitikken, men hvor synsfeltet tillige er bredere: at vurdere den svenske stormagts styrke og interne grundlag.

Bogen sigter naturligvis på den angelsachsiske verden, hvor Sveriges historie i stormagtstiden efterhånden har fået en sikker placering, som også afspejles i den engelsksprogede litteratur om emnet. I dansk universitetsundervisning lader